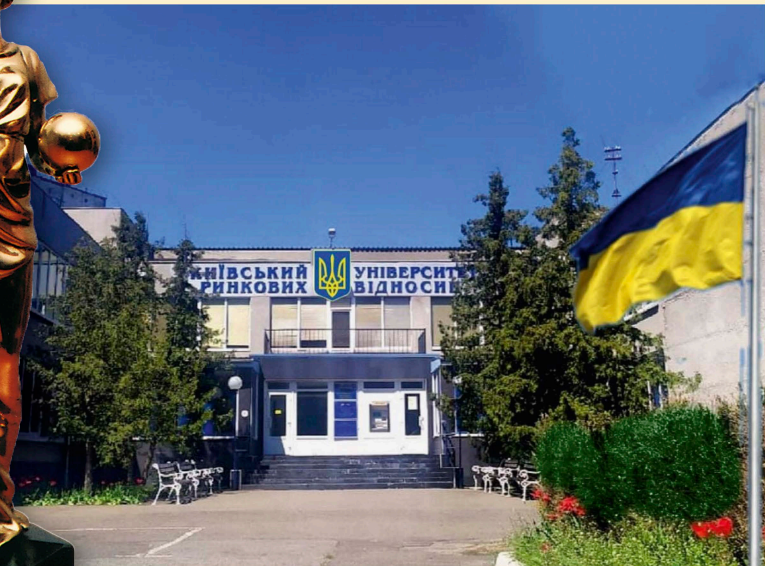

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО: ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ РИНКОВИХ
ВІДНОСИН»

**ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО:
ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ**
Міжнародна колективна монографія

КИЇВ - 2021

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ РИНКОВИХ
ВІДНОСИН»**

**Безпаленко О.В., Браславець О.Ю., Ганущак Т.В., Демедюк Т.С., Заїка А.В.,
Кислая Т.И., Кравченко А.С., Мичак Н.О., Мойсеєнок О.В., Наконечна О.С.,
Михайлик О.М., Рогоза Н.С., Семерей Ж.В., Stecenko I., Чижов О.В.,
Плотнікова Л.І., Plotnikova L., Cherevan I., Borodina O.**

**ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО:
ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ**

Міжнародна колективна монографія

За загальною редакцією О.В. Безпаленко

Київ

2021

Рецензенти: **Іртищева Інна Олександрівна**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;
Жуйков Геннадій Євгенович - доктор економічних наук, професор, перший проректор Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права».

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ВНЗ «Київський університет ринкових відносин», (протокол № 3 від 28.10.2021 р.)

Наукові роботи друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не відповідає за достовірність інформації, наданої в рукописах, і залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів.

Автори: Безпаленко О.В., Браславець О.Ю., Ганущак Т.В., Демедюк Т.С., Заїка А.В., Кислая Т.И., Кравченко А.С., Мичак Н.О., Мойсеєнок О.В., Наконечна О.С., Михайлик О.М., Рогоза Н.С., Семерей Ж.В., Stecenko I., Чижов О.В., Плотнікова Л.І., Plotnikova L., Cherevan I., Borodina O.

Е 45 Економіка та право: глобальна трансформація: міжнародна колективна монографія / за заг.ред. О.В. Безпаленко. - Київ: Видавництво "Наукова столиця", 2021. – 325 с.

DOI: doi.org/10.6084/m9.figshare.19102880.v1
ISBN 978-617-7649-50-1

У міжнародній колективній монографії висвітлено різнобічні наукові дослідження щодо економіко – правових проблем регіонального та національного рівня економічного розвитку України, Білорусії, Латвії, Італії в умовах глобальних трансформаційних змін. Здійснено переосмислення теоретичних засад, проведено практичні розрахунки та визначено головні аспекти вдосконалення із зазначеної проблематики.

Призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та фахівців у сфері економіки та права.

УДК 330.3

ISBN 978-617-7649-50-1

- © Вищий навчальний заклад «Київський університет ринкових відносин»
- © Безпаленко О.В., Браславець О.Ю., Ганущак Т.В., Демедюк Т.С., Заїка А.В., Кислая Т.И., Кравченко А.С., Мичак Н.О., Мойсеєнок О.В., Наконечна О.С., Borodina O., Михайлик О.М., Рогоза Н.С., Семерей Ж.В., Stecenko I., Чижов О.В., Плотнікова Л.І., Plotnikova L., Cherevan I.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ	7
Безпаленко О. ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОСТІР	7
Ганущак Т. СИТУАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	28
Кравченко А. ТРЕНДИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ІМПЕРАТИВІВ	47
Наконечна О., Михайлик О. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	60
Семерей Ж. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	92
Чижов О., Плотнікова Л. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВПЛИВУ БАНКІВ І СТРАХОВИКІВ НА ЗМЕНШЕННЯ ТІНЬОВИХ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ	107
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	127
Stecenko I. ANALYSIS OF THE IMPLEMENTATION OF THE “SILK ROAD” PROGRAM IN LATVIA	127
Кислая Т. РЕГИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ – ВАЖНЕЙШЕЕ НАПРАВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	140

Мичак Н. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	162
Мойсеенок О. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ	189
Рогоза Н. АНАЛІЗ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ, ФІНАНСОВІ ТА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНІ ЦИКЛИ З ОЦІНКОЮ ЇХ КРИЗОВИХ ФАЗ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	209
Plotnikova L., Cherevan I., Borodina O. FEATURES OF IMPROVEMENT OF MANAGEMENT ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF ECONOMY	229
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	247
Браславець О. ПРАВОНАВЧІ АСПЕКТИ ЗМІСТУ ДИДАКТИЧНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ ПРОБЛЕМ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	247
Демедюк Т. КОРУПЦІЯ ЯК ОСНОВНА ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ	284
Зайка А. ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ	304

Наконечна Олена Сергіївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
ЗВО «Міжнародний університет фінансів»,
м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2582-3535>

Михайлик Ольга Михайлівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
ЗВО «Міжнародний університет фінансів»,
м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0526-1130>

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У науковій роботі на основі теоретичних та методичних базисів фінансового менеджменту постало питання дослідження функціонування фінансової безпеки підприємства в цифровому середовищі. Окреслено основні наукові парадигми розвитку цифрової економіки України, деталізовані основні компоненти та представлено характеристику моделей структурування бізнес-елементів в контексті цифровізації економічного простору. Також описано потенційні можливості та виклики й загрози для підприємницьких структур від впровадження процесів цифровізації. Проведено детальний аналіз теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємства, визначено складові її процесу організації. Враховуючи проблематику проведеного дослідження обґрунтовані базиси механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства у цифровому полі. Вказано, що успішна реалізація механізму передбачає розроблення дієвих способів зниження можливих ризиків та напрямів їх нейтралізації; досягнення стратегічних параметрів діяльності підприємства, нейтралізація негативного впливу з боку кризових явищ економіки; впровадження ефективної системи управління грошовими потоками підприємства та їх контроль; оптимізація структури капіталу підприємства, моніторинг рівня допустимого рівня

боргового навантаження; запобігання халатності, шахрайства, а також навмисним діям персоналу та іншим фінансовим порушенням; запровадження системи постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування кризових явищ і ознак банкрутства. Доведено, що запровадження вказаних напрямів надає можливість підприємству бути фінансово стійким та незалежним, мати відповідний запас фінансової міцності задля усунення загроз та ризиків, які виникають в процесі розвитку цифрової економіки.

Ключові слова: цифрова економіка, цифрова трансформація бізнесу, діджиталізації бізнес-процесів, фінансова безпека підприємства, механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства, концепція забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Вступ. Успішний розвиток підприємства багато в чому залежить від наявності та реалізації комплексу підходів щодо захисту своїх фінансових інтересів і заходів, які направлено на попередження збитків та негативних впливів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Перехід від обміну фізичними об'єктами до системи інформаційної взаємодії, перетворення інтелектуального потенціалу в реальний економічний ресурс, організаційна зміна управління зі змішаними ієрархічними структурами на мережеві з високою швидкістю адаптації до мінливого економічного середовища, якісне оновлення нових вимог до управління фінансовою безпекою підприємств – все це основні тенденції сучасної цифрової економіки. Виробничо-економічні системи повинні постійно контролювати та адаптуватися до змін різного характеру, які виникають постійно. І логічно, що вони всі мають відповідне віддзеркалення на основних векторах подальшого розвитку, ефективності функціонування підприємства та забезпеченні його фінансової безпеки.

Таким чином, актуальність дослідження передбачає необхідність всебічного наукового аналізу фінансової безпеки підприємства в цифровому просторі, з метою вибору та узгодження заходів протидії негативним

тенденціям задля визначення оптимальної фінансової стратегії направленої на досягнення стійкості та незалежності в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних положень функціонування фінансової безпеки підприємства в цифровому середовищі та розробка методичних засад щодо формування механізму її забезпечення.

Цифрова економіка: сучасна парадигма, компоненти, можливості та загрози.

На сьогодні в науковому світі не існує єдиного розуміння такого явища, як цифрова економіка, проте існує велика кількість трактування такого поняття. Сам термін «цифрова економіка» було введено в 1995 році Дональдом Тапскотом, відомим економістом та бізнес-стратегом. Автор визначив, що цифрова економіка – це економіка, що заснована на домінантному застосуванні цифрових технологій (Tapscott D., 1995). Продовжив досліджувати феномен цифрової економіки американський програміст Ніколас Негропonte з Массачусетського технологічного університету. Учений сформував та обґрунтував концепцію цифрової економіки, яка в скороченому форматі звучить як «перехід від обробки атомів до обробки бітів» (Negroponte N., 1995).

К. Кларк визначив цифрову економіку як стрімке динамічне зростання частини третинного сектору економіки, а саме сфери послуг в період постіндустріального суспільства (Clarck C., 1957). Ляшенко В. та Вишневський О. доповнюють визначення К. Кларка, тим що цифрова економіка передбачає радикальне перетворення всіх трьох секторів економіки, при глобальному зростанні сектору сфер послуг (В.І. Ляшенко, О.С. Вишневський, 2018).

Руденко М. подає таке трактування досліджуваної категорії з наукової точки зору: цифрова економіка є еволюційним процесом соціальних, економічних, техніко-технологічних, виробничих, управлінських, організаційних та інших соціальних відносин, який передбачає зміни

об'єктивно-суб'єктивної орієнтованості, яка пов'язана з розвитком цифрових технологій. З практичної точки зору автор характеризує цифрову економіку як чітко структурований механізм змін наявної моделі введення бізнесу, який націлений на отримання конкурентних переваг та підвищення їх ефективності (Руденко М., 2018).

Тушканова І. та Юдіна Т. під поняттям цифрової економіки розуміють створення на всіх рівнях економіки (глобальному, мега-, макро-, мезо-, та мікро) певних інформаційних платформ та операторів, які функціонують для вирішення стратегічних завдань у сфері нової індустріалізації, державного управління, розвитку науки, освіти, інфраструктури, охорони здоров'я та транспорту. Дослідники наголошують на заміні суб'єктивно-об'єктивної орієнтованості суті виробничих та економічних відносин, в яких індивідуум вже не виступає суб'єктом відносин, самі процеси повинні формуватися на платформах типу машина-машина (M2M) (Юдіна Т., Тушканов І., 2017).

Апалькова В. визначає цифрову економіку як економіку, яка базується на використанні передових цифрових технологій і слугує важливим тригером запровадження інновацій та забезпечення ефективного розвитку та конкурентоспроможності (Апалькова В., 2015). Гриценко О. трактує досліджуваний термін у широкому та у вузькому значенні. У широкому значенні цифрова економіка – це діяльність яка здійснюється в реальній галузі із застосуванням новітніх технологічних продуктів. У вузькому розумінні цифрова економіка являє собою вироблення проблемних продуктів, базисом яких є інформація, реалізація таких продуктів здійснюється через інтернет-простір з використанням хмарних технологій (Гриценко О., 2018).

Наявність значної кількості трактувань поняття «цифрова економіка» надало можливість сформувати низку наукових підходів для розуміння її сутності, змісту та характеристик (Юдіна Т., Тушканов І., 2017; Васильців Т., 2017; Поліванов В., 2018) (рис.1).

Враховуючи вищезазначені підходи до трактування поняття цифрової економіки визначено її основну мету: еволюційна, техніко-технологічна

перебудова виробничих процесів та відносин шляхом впровадження нових інноваційних цифрових технологій та комунікацій для забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності держави у цифровому світі.

Зазначено, що технологічною основою цифрової економіки є база відкриттів четвертої промислової революції. До них можна віднести: великі дані, штучний інтелект, хмарне зберігання, цифрові платформи, майнові центри, розподіленні дані, інтернет речей, блокчейн, 3Д, 4Д-друк.

Структурно-секторальний підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Структурні трансформації економічної системи країни, шляхом цифровізації первинного та вторинного секторів економіки, зростання частини третинного сектору. Всі вказані трансформації призводять до кардинальних змін економічної системи, характеру виробничих відносин, які підвищують ефективність виробничих процесів та загального функціонування економіки. Цифровізація стосується трансформації первинного сектору сільського господарства, вторинного сектору промисловості та третинного сектору послуг. Найбільш розповсюджений підхід серед науковців.
Процесний підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Особистісне управління економічними та виробничими відносинами змінюється управлінням через інформаційно-цифрові платформи та оператори за допомогою відносин М2М. Відбувається трансформація суспільних економічних відносин з використанням цифрових процесів
Комунікаційний, техніко-технологічний підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Активне використання техніко-технологічних інновацій, переоснащення програмного забезпечення через використання сучасних цифрових пристроїв, засобів електронного обігу та формування необхідних комунікацій. Також відбувається створення нового кіберпростору, який сприятиме змінам соціально-економічних відносин.
Еволюційний підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Процес еволюційних, виробничих, організаційних, економічних, управлінських та соціальних відносин внаслідок розвитку інформаційно-цифрових технологій та комунікацій. Такий підхід базується на історико-економічних парадигмах незворотності суспільного розвитку та глобального впливу
Підхід на основі розбудови нових бізнес моделей та платформ для розвитку електронного бізнесу	<ul style="list-style-type: none"> • Створення нових електронних процесів розвитку е-комерції, формування інноваційних бізнес-процесів виробництва на базі використання інтегрованого економічного простору, створення матеріальних благ у віртуальному просторі з використанням віртуального управління процесами виробництва та реалізації продукції.

Рис. 1 Характеристика наукових підходів до розуміння сутності та змісту поняття «цифрова економіка» (узагальнено автором)

Їх об'єднують в основні компоненти цифрової економіки, які представлено на рис. 2 (Олейнікова Ю., 2019).

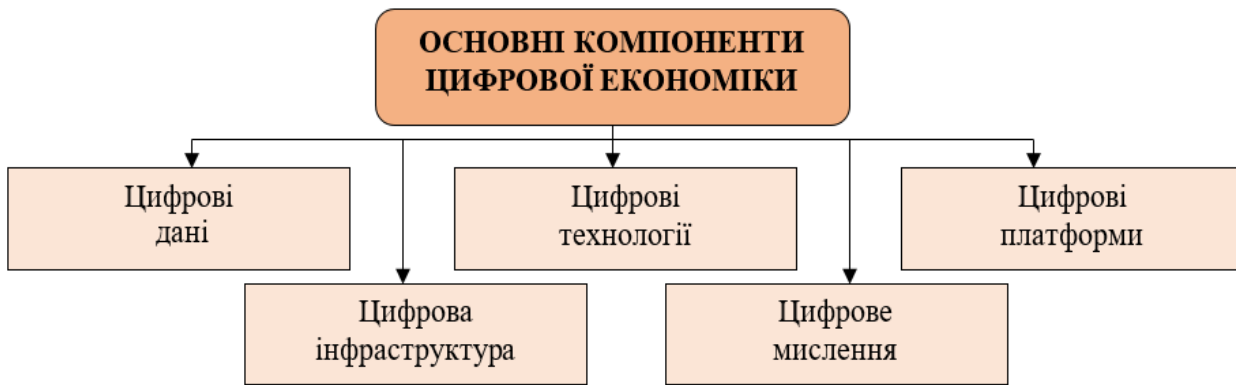

Рис. 2 Основні компоненти цифрової економіки (узагальнено автором)

Міжнародна організація OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) вказані компоненти групує в три узагальнені блоки: інфраструктура (програмне та апаратне забезпечення, телекомунікації, мережі); е-бізнес (введення бізнес-процесів та господарської діяльності через комп'ютерну мережу); електронна комерція (реалізація товарів через інтернет).

Вважаємо за об'єктивне визнати, що цифрова економіка, на відмінну від інформаційної, характеризується нелінійною швидкістю поширення інновацій, значними масштабами та глибиною проникнення цифрових технологій. Їх застосування змінює способи мислення та мотивацію рішень, підвищує продуктивність організації всього економічного механізму. Саме досягнення четвертої промислової революції, поєднавши промислові технології з цифровими, глобально вплинули на ділове середовище, а саме на: способи організації та введення бізнесу, його маркетингових стратегій; забезпечення бізнесу ресурсами; виробничі та транзакційні витрати (комунікаційні, управлінські, організаційні та інші), які в цифровій сфері знижуються; мережевий ефект та ефект масштабу. В нашій країні виробничо-економічні системи для адаптації та трансформації в цифрову площину використовують Національну стратегію Індустрія 4.0 (Industry 4.0).

Як показують практичні дослідження підприємницькі структури впроваджують цифрову трансформацію в три основні етапи (Гусева О., Легомінова С., 2018).

1 етап – оцінка бізнес-процесів та стратегічних можливостей (аналіз впливу діджиталізації на загальний економічний результат, оцінювання ефективності роботи відділів, зовнішніх та внутрішніх комунікацій), створення стратегії мінімізації ризиків, згідно з якою нові технології кардинально не змінюватимуть бізнес-процеси, а лише їх удосконалюють.

2 етап – пошук та підготовка висококваліфікованого персоналу, який здатний ефективно реалізовувати нові технології.

3 етап – детальне дослідження прибутковості та ефективності цифрових рішень.

Рух до цифрової трансформації відбувається в трьох ключових напрямках: робота з клієнтами, операційні процеси фірми та бізнес-моделі фірми (Звіт Глобального центру з цифрової трансформації бізнесу). Кожна з цих трьох областей ділиться на окремі елементи (рис. 3).

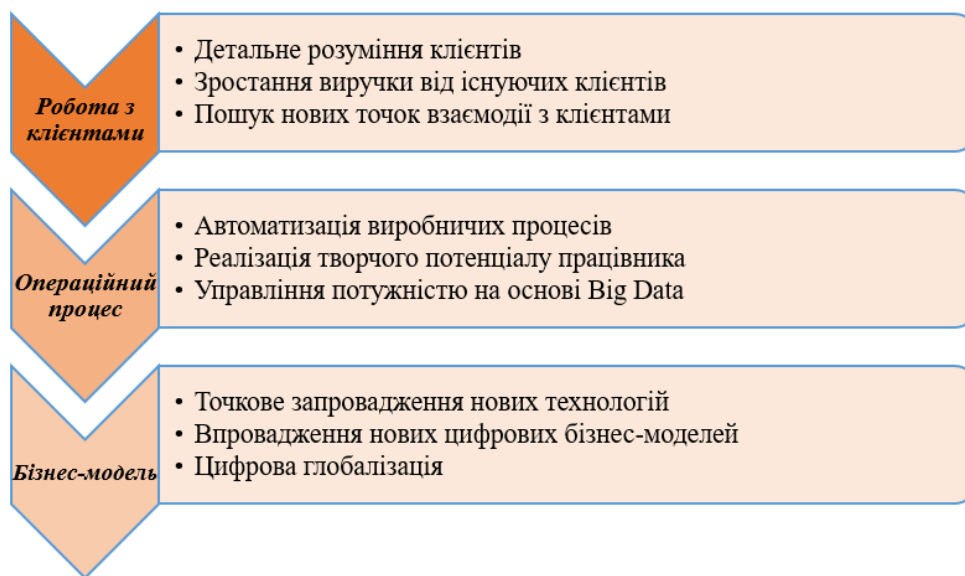

Рис. 3 Модель структуризації елементів цифрової трансформації бізнес – процесів (Д. Вестерман, Д. Боннзе, Е. Маккафі)

В структурі вказаної моделі існують певні закономірності. Так, робота з клієнтами є елементом зовнішнього середовища, операційний процес – внутрішнього, і бізнес-модель зв'язує їх в єдине ціле. В практиці сучасної української економіки досить важливим є блок роботи з клієнтами, оскільки цифровізація бізнесу спрямована на підвищення клієнтоорієнтованості підприємства. Першочергова увага приділяється саме цьому блоку, який є критерієм правильності процесу цифровізації бізнесу (Звіт Глобального центру з цифрової трансформації бізнесу).

Узагальнимо, що цифрова трансформація бізнесу є усвідомлення керівництвом підприємства процесу зміни її менеджменту на основі впровадження новітніх технологій. Основними драйверами такої трансформації є потреби клієнтів та дії конкурентів.

Всі підприємницькі структури, незалежно від приналежності до виду діяльності, змушені трансформувати традиційні підходи до ведення бізнесу, усталені, навіть досить ефективні, бізнес-моделі для того, щоб не втратити конкурентних позицій та залишатися конкурентоспроможними на ринку в сучасному світі. Результати проведених досліджень свідчать про те, що нині 90% не цифрових підприємств вже наштотхнулися на зростання конкуренції з боку цифрових. Практично 95% великих підприємств не відповідають вимогам нового цифрового бізнесу, причому 71% підприємств погоджуються з тим, що через відсутність цифрової трансформації втрачають свою конкурентоспроможність. Лише 5% підприємств слідує за цифровими перетвореннями, тоді як 12% у своїй діяльності користуються застарілими інформаційними технологіями. При цьому, за оцінками дослідників, підприємства, які пройшли успішну трансформацію, в 7 разів частіше називають цифрові технології конкурентною перевагою та джерелом отримання вигоди (Гудзь О., 2020).

У дослідженні «Global Center for Digital Business Transformation», зазначається про те, що в найближчі п'ять років цифрова революція може витіснити з ринку 40% компаній, які нині є лідерами в галузі, за умови, якщо

вони не піддадуть свої управлінські та бізнес-моделі цифровій трансформації (Global Center for Digital Business Transformation, 2020).

У прогнозі Бостонської консалтингової групи (Boston Consulting Group) зауважено, що глобальна цифрова економіка швидко зростає і постійно розвивається у 2,5 рази швидше, ніж приріст глобального ВВП за останні 15 років, а обсяг цифрової економіки до 2035 року може досягти 16 трлн. дол. (Хаустов В., 2019).

Дослідження Digital Transformation Readiness встановили, що 77% респондентів (топменеджерів) вважають, що протягом найближчих п'яти років ними будуть використані нові технології для здійснення прогнозу споживчого попиту, 68% опитаних впевнені, що новітні технології сприяють відстеженню та формуванню прозорості ланцюга постачання продукції; 47% респондентів зауважили, що будуть у майбутньому здійснювати операції з використанням блокчейну (Dell Technologies, 2020).

У дослідженні, щодо особливостей та переваг цифрової економіки, проведеному міжнародною консалтинговою компанією McKinsey, вказано, що фірми, які провадять цифровізацію отримують на 7% більше виручки від реалізації у порівнянні з іншими підприємствами галузі. Зокрема наголошується на тому, що цифровізація бізнес-процесів впливає на економічно-соціальну складову, а саме на продуктивність праці. Крім того, зростає кількість робочих місць, відбуваються зміни у відносинах власності, прискорюється процес розробок та впровадження нових стратегій ведення бізнесу, впровадження новітніх платформ дистанційної освіти та підвищення кваліфікації (McKinsey, 2020). Варто зауважити, що активне використання переваг цифровізації бізнес-процесів, вимагає від топменеджменту впровадження нових методів управління та часткової зміни бізнес-моделей власного розвитку.

Україна протягом 2019-2020 років, відповідно міжнародних рейтингів, успішно покращує свої позиції у сфері розвитку цифрової економіки. За спроможністю до освоєння сучасних технологій Україна представлена у таких

міжнародних рейтингах: Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Індекс цифрової трансформації (Global Connectivity Index), Індекс цифровізації економіки (Boston Consulting Group – e-Intensity), Індекс цифрової еволюції (Digital Evolution Index - DEI), Індекс прийняття цифровізації (Digital Adoption Index - DAI), Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index – IDI), індекс світової цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Index – WDCI), індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index - NRI). Варто зупинити увагу на деяких з них.

Так, наприклад, у 2020 році Україна поліпшила на 2 позиції свій рейтинг у Global Innovation Index, посівши 45 місце серед 131 країни світу (Global Innovation Index, 2020). Серед 29 країн із доходом нижче середнього (до 6000 дол.), Україна посіла другу позицію та увійшла до першої трійки, опинившись поміж В'єтнамом (1-ша позиція) і Індією (3-тя позиція). Варто зазначити, що у 2013 році Україна була розміщена на 71-ій позиції за рівнем інновацій, а от 2017 року увійшла у найкращі 50 країн за рейтингом Global Innovation Index.

Відповідно до рейтингу Global Finance 2020, Україна посіла 44 – те місце з 67 країн за рівнем технологічно розвинених країн. У 2020 році Україна увійшла до найкращих 30 країн у глобальному рейтингу стартапів - StartupBlink, що оцінює стартап екосистеми серед 100 країн і 1000 міст світу та зайняла 29 позицію у рейтингу (Міністерство економіки України, 2020).

Відомо, що Індекс цифрової еволюції (Digital Evolution Index, DEI) оцінює прогрес у розвитку цифрової економіки, а також рівень інтеграції глобальної мережі в життя людей. Вказаний рейтинг поділяє країни на групи: «Лідери», «Перспективні», «Із темпом зростання, що уповільнюються», «Проблемні». Україна увійшла до кола «перспективних» (Harvard Business Review, 2020).

Згідно з рейтингом NRI (Індексу мережевої готовності), який оцінює розвиток інформаційно-комунікаційних технологій країн на основі 62 показників, Україна у 2019 році посіла 67 позицію зі 121 країни світу. Україна відстає за такими показниками, як: «Майбутні технології» (82 позиція зі 121),

використання ІКТ урядом та здійснення державних онлайн послуг (87 місце) та «Регуляторне середовище» (72 місце) (Яворський П., Таран С., Шепотило О., Гаманюк О., 2020).

У 2021 році Україна посіла 54 місце з 64 країн світу у рейтингу Світової цифрової конкурентоспроможності (WDCI). У 2019 році країна займала 60 місце із 63 країн, що ввійшли до рейтингу WDCI. Рейтинг складається з трьох основних компонентів: «Знання» (цифрові навички, здібності, наукові розробки); «Технологія» (оцінює умови економіки для розробки нових цифрових інновацій) та «Готовність до майбутнього» (оцінює підготовленість бізнесу, громадян, держави до цифрових трансформацій, цифрову адаптивність, мобільність та е-участь) (World Digital Competitiveness Ranking, 2021).

Водночас у звіті The Global Competitiveness Report (GCR) 2019 року, опублікованим Всесвітнім економічним форумом, зазначено, що Україна знаходиться на 85 місці зі 141 країни світу в рейтингу глобальної конкурентоспроможності економіки, втративши 2 позиції, у порівнянні з 2018 роком. У дослідженні також зазначено, що країна має слабо розвинені інститути, нестійку фінансову систему і погіршення макроекономічних показників (Global Competitiveness Report, 2019).

Наведені аналітичні дані дають можливість встановити, що цифровізація економіки та усіх сфер суспільного життя, з одного боку, стає викликом і загрозою для усталених бізнес-моделей та успішних стратегій поведінки підприємств в ринковій економіці, з іншого – відкриває перед ними нові можливості для покращення діяльності та формування конкурентних переваг. Реалізація таких можливостей передбачає здійснення цифрових трансформацій в різноманітних аспектах діяльності підприємства, насамперед зміни ціннісних орієнтирів. З цього приводу науковці наголошують на тому, що бізнес повинен бути клієнтоорієнтованим.

Окрім того, визначено, що у своїй діяльності підприємству, яке функціонує в цифровому просторі необхідно змінити акценти – перейти від

ефективності та раціональності до відкритості, соціологізації, креативності організаційних процесів, нелінійності управлінських ієрархічних ланцюгів, непередбачуваності та різноманітності траєкторій їх розвитку.

Подальший процес цифровізації бізнес-процесів та діяльності підприємства загалом відкриває з однієї сторони перед ним значні потенційні можливості подальшого ефективного розвитку, а з іншої стає викликом і містить певний ряд викликів та загроз для його подальшої роботи.

До основних потенційних можливостей підприємства від процесів цифровізації віднесено (Руденко М., 2018; Чмерук Г., Краліч В., Бурлакова І., 2018; Пищуліна О., 2019) такі: доступ до нових провідних та потенційних ринків товарів, робіт чи послуг, освоєння нових каналів збуту продукції чи розширення наявних; підвищення якості товарів, зростання їх асортименту та індивідуальних характеристик; прискорення автоматизації виробничих процесів, скорочення виробничих циклів підприємства, виробничих витрат та підвищення продуктивності праці внаслідок цифровізації бізнес-процесів; зростання ефективності управління підприємством; забезпечення простоти, прозорості та оперативності взаємодії з державними та місцевими органами влади; перспективи співпраці підприємств та науково-дослідних організацій з питань розробки та впровадження інноваційних технологій; підвищення рівня прибутковості та рентабельності підприємства; зниження ризикованості в процесі управління підприємством та підвищення інформаційного забезпечення при прийнятті стратегічних рішень; підвищення ефективності кадрового забезпечення, шляхом оптимізації кадрової роботи та удосконалення діловодства.

Цифровізація попри всі потенційні ефекти, несе в собі значну кількість викликів та загроз для підприємницьких структур, основними серед них можна виділити (Руденко М., 2018; Чмерук Г., Краліч В., Бурлакова І., 2018; Пищуліна О., 2019): зростання залежності підприємств від цифрових платформ, посилення їх монопольної влади; підвищення рівня конкурентоспроможності; втрата переваг місцевих підприємств в рівні

адаптації до місцевого ринку; нестача спеціалістів та розробників сфери програмного забезпечення та ІТ; підвищення витратної частини підприємства; збільшення мінімально необхідного обсягу виробництва, поява нових товарів заміників, підвищення споживання; дефіцит фінансових ресурсів та високі відсоткові ставки по кредитах; експансія нових ринків транснаціональними компаніями, послаблення економічної безпеки підприємства; невиправдані сподівання щодо ефекту цифровізації; зростання вартості висококваліфікованої робочої сили з-за її переорієнтації на глобальний ринок праці.

Таким чином, встановлено, що цифровізація бізнес-процесів на підприємстві робить його господарську діяльність досить уразливою. Саме тому, постає потреба в дослідженні сутності та забезпечення фінансової безпеки та захисту інформації, як одного зі стратегічних орієнтирів підприємства.

Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства в контексті цифровізації бізнес-процесів

В економічній теорії фінансову безпеку простежують через призму таких основних аспектів як: підсистему економічної безпеки, окремий об'єкт дослідження та управлінську систему фінансових відносин. Змістове наповнення терміну охоплює стан розподілу, використання та управління фінансовими ресурсами, стан фінансової стійкості, міцності та захищеності фінансових позицій підприємства. Фінансово-економічний словник взагалі характеризує поняття, як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість їх фінансовими ресурсами для задоволення свої потреб та виконання своїх фінансових зобов'язань (Фінансово-економічний словник, 2007).

Сучасні наукові доробки виділяють три підходи щодо трактування поняття «фінансова безпека підприємства»: комплексний, ресурсно-функціональний та стратегічний (табл. 1).

Систематизація підходів до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» (узагальнено автором)

Автор	Визначення поняття
Комплексний підхід	
Козак Л. (2008), Багровецька І. (2008)	Важлива частина економічної безпеки, яка базується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, яка представлена системою критеріїв і показників його фінансового стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних резервів.
Чібісова І. (2011)	Складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз.
Лаврова Ю. (2011)	Складова частина економічної безпеки підприємства, яка полягає в існуванні такого фінансового становища, яке характеризується: збалансованістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії й завдань, достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на сталий розвиток підприємства.
Бланк І. (2006)	Кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періоді.
Пономаренко О. (2010)	Якісно та кількісно визначений рівень фінансового стану підприємства та діяльність, спрямована на досягнення такого стану, який характеризується збалансованістю і якістю використання фінансових інструментів економічної системи та забезпечує її здатність реалізувати свою місію й забезпечувати стабільний розвиток, витримуючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх дестабілізаційних факторів.
Єрмошенко М. (2001), Горячева К. (2003)	Стійкий фінансовий стан підприємства, який повинен характеризуватися: збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством; стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії та завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; здатністю забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи

Куцик В. (2011), Бартиш А. (2011)	Діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз для забезпечення стабільного розвитку підприємництва та росту власного капіталу в поточній та стратегічній перспективі.
Литвиненко А. (2010), Новосядло Е. (2010)	Система принципів та методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту пріоритетних фінансових інтересів фірми від зовнішніх і внутрішніх загроз.
Круш З. (2010), Татаринська А. (2010)	Фінансовий стан підприємства, що характеризується певним інтервалом критичних значень, при яких забезпечується захист від негативного впливу небезпек і загроз, що гарантує суб'єкту господарювання конкурентоспроможність і самодостатність, а також забезпечення сталого функціонування і зростання в короткостроковому і довгостроковому періоді.
Горячева К. (2003)	Фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечити реалізацію його фінансових інтересів і, тим самим, забезпечити розвитку всієї фінансової системи.
Шиназі Г. (2005)	Здатність сприяти та розширювати економічні процеси корпорації, управляти ризиками діяльності та нівелювати їх наслідки.
Мішина С. (2012), Мішин О. (2012)	Стан фінансової захищеності та забезпеченості бізнес-процесів, що сприяє запобіганню або попередженню внутрішніх та зовнішніх фінансових загроз та дозволяє забезпечити стабільне функціонування та розширене відтворення з мінімальними фінансовими втратами для підприємства.
Руцишин Н. та ін. (2017), Орлик О. (2015)	Гранична умова фінансової стабільності або граничний стан фінансової стійкості, яку має забезпечувати підприємство для реалізації своєї стратегії, протистоячи внутрішнім і зовнішнім загрозам.
Бондарчук Н. (2013), Гуменчук Н. (2013)	Фінансово-економічний стан підприємства, який сприяє забезпеченню захищеності його фінансово-економічних інтересів від негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища і створенню необхідних фінансово-економічних умов для безперервної успішної діяльності та сталого розвитку підприємства.
Сорокіна О. (2009)	Специфічний вид економічних відносин, які виникають між підприємством і суб'єктами його зовнішнього оточення щодо забезпечення оптимального фінансового стану, в якому має перебувати підприємство для реалізації своєї стратегії та який характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам.
Ресурсно-функціональний підхід	
Барановський О. (1996)	Рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання наявних зобов'язань, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову експансію, забезпечити фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування та економічне зростання.

Бердар М. (2011) Єпіфанов А. (2009), Плachtун О. (2009), Домбровський В. (2009)	Здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного проміжку часу, шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.
Ареф'єва О. (2009), Кузенко Т. (2009) Мунтіян В. (1999)	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражене в кращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних коштів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат з цінних паперів підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного і фінансового розвитку.
Реверчук Н. (2004)	Захист від можливих фінансових витрат і запобігання банкрутству підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів.
Кириченко А. (2009), Кім Ю. (2009)	Фінансове становище і фінансова стабільність, здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності.
Мельник Л. (2004)	Досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів.
Стратегічний підхід	
Кракос Ю. (2008) Разгон Р. (2008), Папехин Р. (2007) Гукова А. (2006), Анікіна І. (2006)	Здатність підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища.

Різноманітність підходів до трактування сутності досліджуваного терміну пояснюється його багатоаспектністю, при цьому не враховується те чи інше змістове наповнення. Деякі автори вважають, що досліджуване поняття є синтезованим і об'єднує в собі характеристики двох понять: «економічна безпека підприємства» та «фінанси підприємств». Для більш ґрунтовного розуміння поняття «фінансова безпека підприємства» сформовано основні його сутнісні характеристики (рис. 4).

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

- ✓ основний елемент економічної безпеки підприємства;
- ✓ самостійний об'єкт управління;
- ✓ специфічний вид відносин;
- ✓ діяльність з управління ризиками;
- ✓ рівень забезпечення фінансової рівноваги, стабільності, ліквідності, платоспроможності та захист фінансових інтерес від загроз та ризиків;
- ✓ система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства або збалансований стан;
- ✓ система кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності;
- ✓ здатність підприємства самостійно формувати та реалізовувати фінансову стратегію
- ✓ здатність здійснювати ефективно і стабільно свою діяльність або ефективно використовувати потенціал підприємства та ресурси

Рис. 4 Сутнісні характеристики поняття «фінансова безпека підприємства» (узагальнено автором)

Поняття характеристика досліджуваного терміну свідчить про те, що фінансова безпека підприємства є достатньо складною системою з певною структурою та механізмом відносин між її елементами. Оскільки, ми розглядаємо досліджуване поняття з позиції впливу цифровізації, тоді варто додати, що сутність фінансової безпеки суб'єкта господарювання в умовах цифрової економіки полягає в її здатності забезпечувати фінансовий захист та підтримувати стійкість фінансового стану підприємства, розробляти та реалізовувати фінансову стратегію відповідно до обраного напрямку розвитку в короткостроковому та довгостроковому періодах з урахуванням новітніх технологічних удосконалень бізнес-процесів.

Головною метою фінансової безпеки підприємства, визначено здатність протистояти наявним і можливим ризикам і загрозам, здатним завдати істотної шкоди підприємству. Гарантування дотримання цієї умови досягається такими показниками: фінансовою стійкістю, рівновагою, забезпеченням фінансової незалежності підприємства, ліквідністю балансу, злагодженістю всіх рівнів

управління при прийнятті фінансових рішень, забезпеченням захисту його фінансових інтересів в процесі становлення і розвитку. З цієї мети впливають основні функціональні цілі фінансової безпеки підприємства (Бердар М., 2011), які деталізовано на рис. 5.

Рис. 5 Основні функціональні цілі фінансової безпеки підприємства
(узагальнено автором)

Зазначимо, що потреба в постійному контролі за рівнем фінансової безпеки зумовлюється об'єктивною потребою кожного суб'єкта господарювання в забезпеченні стабільного функціонування і досягнення цілей діяльності. Саме від рівня фінансової безпеки підприємства залежить те, наскільки ефективно його керівництво і фахівці (менеджери) здатні уникати можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Результати досліджень вказали на те, що фінансова безпека підприємства залежить від різних причин. Зокрема, збитки інтересам підприємця може бути завдано в результаті недобросовісних дій конкурентів, невиконання партнерами, замовниками, постачальниками, клієнтами своїх зобов'язань по оплаті контрактів, постачання товарів, а також кризових явищ в економіці, непередбачуваних змін кон'юнктури ринку, стихійних лих, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруженості та, нарешті, несприятливої економічної політики держави. Для більш поглиблено вивчення вказаної проблематики варто окреслити фактори, що впливають на рівень фінансової безпеки підприємства, які можуть бути структуровані наступним чином: зовнішні, внутрішні, інтенсивні, екстенсивні, об'єктивні, суб'єктивні (табл. 2)

Таблиця 2

Фактори, що впливають на рівень фінансової безпеки підприємства

(узагальнено автором)

Внутрішні:	Зовнішні:
<ul style="list-style-type: none"> - рівень фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства; - співвідношення власного і позикового капіталу; - структура майна і капіталу; - розміри прибутку; - собівартість реалізованої продукції; - ефективність використання майна; - кваліфікація економістів, бухгалтерів, фінансистів; - кваліфікація та досвід керівників підприємства; - відповідальність співробітників підприємства; - дотримання збереження комерційної таємниці; - професійні якості юристів, рівень юридичного забезпечення; - технічність і технологічність виробництва. - ризики, пов'язані з неефективними або помилковими діями персоналу; - недбалість, розкрадання. 	<ul style="list-style-type: none"> - платоспроможність дебіторів; - вартість і якість кредитних послуг; - надійність партнерів, покупців і постачальників; - характер дій з боку органів державної влади, місцевого самоврядування; - стабільність наявної економічної ситуації в країні; - характер дій з боку конкурентів та інших зацікавлених осіб.
Інтенсивні:	Екстенсивні:
<ul style="list-style-type: none"> - впровадження інновацій; - реструктуризація підприємства; - зміна продуктивності праці; - значні зміни в керівному складі підприємства. 	<ul style="list-style-type: none"> - зміна випуску продукції; - технічне переозброєння підприємства.
Суб'єктивні:	Об'єктивні:

<ul style="list-style-type: none"> - рівень компетенцій керівництва; - рівень організації виробництва; - рівень формування системи маркетингу та управління персоналом; - рівень контролю за рівнем економічної безпеки на підприємстві. 	<ul style="list-style-type: none"> - природні чинники й стихійні лиха; - ціноутворення та інфляція.
--	---

Узагальнимо, що існування системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання передбачає своєчасне виявлення та попередження різного роду небезпек і загроз, забезпечення цілісності корпоративних ресурсів і досягнення фінансових і економічних інтересів підприємства, реалізацію його запланованих бізнес-цілей у короткостроковій і стратегічній перспективах.

Відтак, засвідчимо й підтвердимо те, що сучасний процес організації фінансової безпеки підприємства (Васильців Т., Волошин В., Бойкевич О., Каркавчук В.) повинен містити такі основні складові, які представлено на рис. 6.

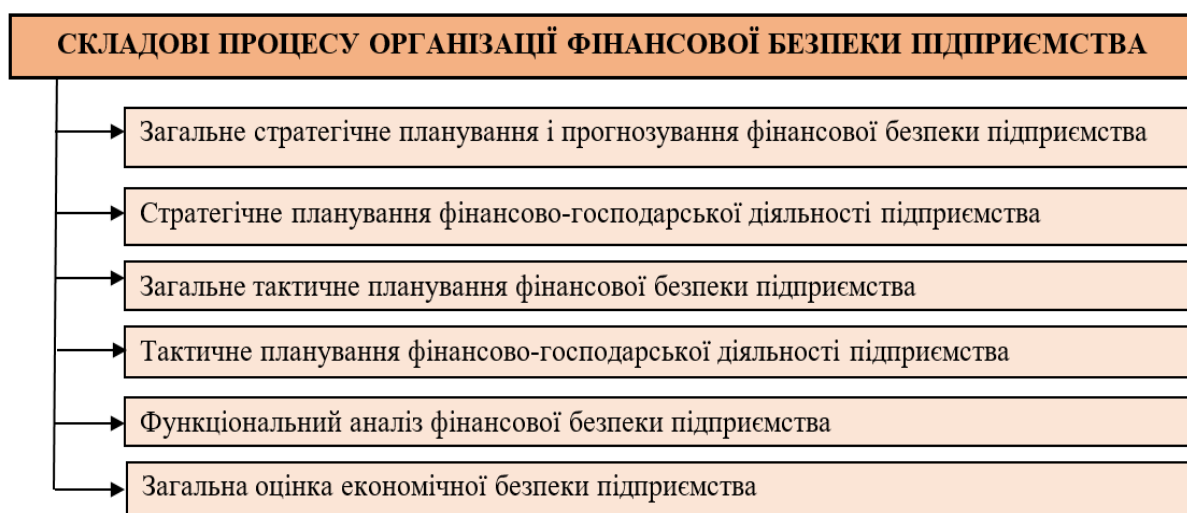

Рис. 6 Складові процесу організації фінансової безпеки підприємства
(узагальнено автором)

Результати аналізу наукового доробку свідчать про те, що питання комплексного підходу до забезпечення фінансової безпеки, в умовах цифрової економіки, є критично важливим для побудови ефективної системи

управління фінансовою безпекою підприємства та підтримки її функціонального стану на високому рівні. Такі заходи сприятимуть запобіганню втраті фінансової стійкості, платоспроможності, конкурентоздатності підприємства та дозволять йому здобути важливі ринкові переваги, включаючи здатність до розвитку та пристосування до мінливих умов сповненого ризиків економічного середовища.

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства в цифровому середовищі

Виробничо-економічні системи, які підпадають під вплив емерджентної та цифрової економіки постійно зазнають шкоди від кіберризиків та ризиків цифровізації, Фіктивне підприємництво, рейдерські атаки, недобросовісна конкуренція, саботаж процесу виробництва, промислове шпигунство, викрадення конфіденційної інформації, низький рівень цифрової грамотності працівників, значні обсяги витрат на цифровізацію виробничих процесів - все це є реаліями функціонування сучасного підприємства. Тому, мінімізація впливів вказаних факторів на функціонування підприємства, підтримки їх стійкого розвитку, позитивних результатів фінансово-господарської діяльності й збереження конкурентних переваг в сьогочасному діджитал-середовищі вимагає розробки ефективного механізму забезпечення його фінансової безпеки.

Встановлено, що стратегічними орієнтирами забезпечення фінансової безпеки підприємств в цифровій економіці є: запровадження культури безпечної поведінки з технологіями та технікою; захист інформаційних ресурсів від інсайдерства, викрадення, шахрайства, пошкодження з боку персоналу та сторонніх осіб; створення захищеного цифрового простору, який невразливий для кібератак; мінімізація фінансово-економічних наслідків від діджиталізації виробничо-економічних процесів; моніторинг та контроль за процесами реалізації цифрових фінансових операцій. Практичну реалізацію

поданих орієнтирів покладено саме на механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства (Вівчар О., 2015).

Враховуючи тематику дослідження широта розуміння змісту механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства звужується до його інтерпретації з позиції викликів та можливостей цифрового простору. Тому, під механізмом забезпечення фінансової безпеки підприємства розуміють систему організаційних, фінансових та правових інструментів впливу, яка спрямована на своєчасне виявлення, нейтралізацію та запобігання загроз фінансовій стійкості підприємства в цифровому середовищі.

Логічно, що такий механізм повинен функціонувати в структурі фінансового менеджменту з використанням певних принципів, фінансових важелів, інструментів, методів, правової та інформаційної підтримки, шляхом фінансових розслідувань, задля досягнення основних цілей діяльності підприємства.

Дослідження основних наукових джерел встановило перелік основних складових механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства: суб'єкти, об'єкти, фінансові інтереси, принципи, методи, функції, важелі, інструменти та система забезпечення. Їх симбіоз у загальному вигляді становить єдність процесу та системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Об'єктом механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства є фінансова діяльність в цілому. Зокрема можливо виділити такі її категорії як прибуток, обсяг фінансових ресурсів, структура капіталу, грошові потоки, інвестиції, фінансові ризики та фінансові інновації тощо. Важливим є також питання окреслення суб'єктів досліджуваного механізму. Більшість дослідників у свої роботах виділяють три види суб'єктів: власники, керівництво (головний менеджмент підприємства) і персонал (фінансові менеджери).

Значний вплив на зміст механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства мають так звані фінансові інтереси підприємства, які

потребують постійного захисту з боку підприємств, а саме фінансової безпеки підприємства.

Загалом, фінансові економічні інтереси - це об'єктивні потреби підприємства у сфері фінансової діяльності, задоволення яких забезпечує реалізацію основних цілей його фінансового розвитку на кожному етапі функціонування підприємства. До них можна віднести: максимізація ринкової вартості підприємства; підвищення рівня прибутковості власного капіталу; достатній обсяг фінансових ресурсів; забезпечення фінансової стабільності та фінансової стійкості; високий рівень ефективності інвестицій та інвестиційної активності; нейтралізація фінансових ризиків; високий інноваційний та технічний рівень фінансової діяльності; швидке подолання кризових явищ. Вважають, що узгодженість фінансових інтересів з інтересами зовнішнього середовища забезпечує належний рівень фінансової безпеки підприємства.

Функціональне навантаження механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва ґрунтується на таких функціях досліджуваного механізму: організаційна - формування організаційної схеми управління фінансової безпеки підприємства визначення центрів відповідальності для виконання задач, організація постійного моніторингу за рівнем забезпечення фінансової безпеки підприємства; оцінювальна – аналіз рівня фінансової безпеки підприємства, тобто оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища з метою ідентифікації ризиків, визначення можливостей їх нейтралізації використовуючи основні індикатори рівня фінансової безпеки підприємства; мотиваційна - побудова системи стимулювання та штрафів, нормативних показників фінансової безпеки підприємства, виконання планових задач; контрольна – контроль за реалізацією прийнятих управлінських рішень, у сфері фінансової безпеки підприємства, вибір контрольних показників і виявлення причин їх відхилення від нормативного значення.

Зауважимо, що ефективне виконання функцій механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання можливе за умови врахування економічних законів та закономірностей, на основі яких він функціонує.

Сам механізм повинен в обов'язковому порядку реалізовуватися на основі певних принципів. Більшість наукових доробків виділяють такі основні принципи: принцип узгодженості; принцип системності; інтегрованості; гнучкості; самовдосконалення; орієнтованості; оптимізації; результативності; постійного моніторингу; самодостатності.

Методичний апарат механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства містить такі основні методи: адміністративні; фінансово-економічні; соціальні; наукові; технічні. Вказані методи є відповідним тригером функціонування інструментів і важелів, які сприяють реалізації управлінських рішень. Фінансовими важелями дослідженого механізму вважають стимули та заохочення для менеджерів, систему фінансових санацій, чистий прибуток, дивіденди, заробітну плату, ставки податків, амортизаційні відрахування.

До складу фінансових інструментів фінансової безпеки підприємства, що визначають його фінансові відносини зараховують: платіжні інструменти (акредитив, доручення, вимоги та ін.), кредитні інструменти (угоди про кредитування), депозитні інструменти (депозитні сертифікати, угоди), інвестиційні інструменти (акції, паї), інструменти страхування (страхова угода) та інше.

Важливим елементом досліджуваного механізму є система забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка охоплює такі основні засоби: фінансові (формування достатнього обсягу фінансових ресурсів для ефективної реалізації всіх поставлених завдань); організаційні (створення організаційної структури забезпечення фінансової безпеки); інноваційно-цифрові (використання сучасних технологій та ноу-хау ідей для захисту фінансових інтересів та протидії загрозам); інформаційні (інформаційне забезпечення процесу досягнення фінансової безпеки, захист власного інформаційного сектору); кадрові (залучення всіх видів працівників, для реалізації досягнення високого рівня фінансової безпеки підприємства); технічні (застосування в процесі забезпечення фінансової безпеки технічних безпеко-профільних

засобів та пристроїв); нормативно-правові (юридичне забезпечення захисту фінансових інтересів у правовому секторі, формування внутрішнього нормативного забезпечення); морально-психологічні (побудова корпоративної культури та ідеології, створення морально-психологічного клімату в колективі, який націлений на підвищення ефективності та досягнення захищеності).

В процесі роботи кожен елемент досліджуваного механізму незалежно від того, на що він націлений, виключно на протидію тим чи іншим загрозам або на забезпечення безпеки загалом, потребує використання відповідних методів.

Загальна схема функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства в цифровому середовищі представлена на рис. 7

Рис. 7 Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства в цифровому середовищі (сформовано автором)

Підсумовуючи результати теоретичних обґрунтувань, засвідчуємо, що механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства є складно організованим системним утворенням з ієрархічно структурованими організаційно-економічним, нормативним, інформаційним, фінансовим забезпеченням, форма якого набуває конкретного виду в залежності від специфіки діяльності підприємства та його фінансової політики, з урахуванням впливу цифрової економіки.

Встановлено, що постійне використання механізму забезпечення фінансової безпеки є, з одного боку, обов'язковою умовою для діяльності підприємства в умовах конкурентної боротьби, ресурсних обмежень та інтенсифікації ризиків цифровізації економіки, а з іншого – є його конкурентною перевагою перед тими учасниками економічних відносин, що обирають діяти в умовах невизначеності за моделлю ситуативного реагування на виклики та загрози зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Будь-яка модель управління бізнесом базується на певній концепції. Концепція забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах цифрової економіки реалізується шляхом стратегічного планування безпекоорієнтованих заходів і дій, метою якого є забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства та стратегічного планування його економічної та фінансової діяльності; своєчасного оцінювання рівня фінансової безпеки та розробки рекомендацій щодо його підвищення; оперативного планування виробничої, господарської та фінансової діяльності; практичної реалізації розроблених планів на практиці.

На основі отриманих результатів доведено, що забезпечення механізму фінансової безпеки суб'єкта господарювання досить складне завдання, що потребує унікальних рішень від фінансового менеджменту підприємства.

Висновки. Результати наукового дослідження свідчать про те, що фінансова безпека підприємства в цифровому просторі становить складну та багатоаспектну категорію. Серед першочергових заходів, щодо нейтралізації ризиків та попередження спаду рівня фінансової безпеки підприємства і

діджитал-середовищі варто віднести такі як створення ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства; розробка дієвих способів мінімізації можливих ризиків та напрямів їх нейтралізації; досягнення стратегічних параметрів діяльності підприємства, нейтралізація негативного впливу з боку кризових явищ економіки; впровадження ефективної системи управління грошовими потоками підприємства та їх контроль; оптимізація структури капіталу підприємства, моніторинг рівня допустимого рівня боргового навантаження; запобігання халатності, шахрайства, а також навмисним діям персоналу та іншим фінансовим порушенням; запровадження системи постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування кризових явищ і ознак банкрутства. Успішне запровадження вказаних напрямів надає можливість підприємству бути фінансово стійким та незалежним та мати відповідний запас фінансової міцності задля усунення загроз та ризиків, які виникають в процесі впровадження цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill. 1996, 342.
2. Negroponte N. Being Digital. Knopf. Paperback 1st edition. 1995. 243 p. URL: <http://web.stanford.edu/class/sts175/NewFiles/Negropo>
3. Clark C. Conditions economic progress. 3rd ed. London : The Macmillian Co. New York, St. Martin's press, 1957. 236 p.
4. Ляшенко В., Вишневський О. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2018. 252 с.
5. Руденко М. Цифровізація економіки : Нові можливості та перспективи. *Економічна наука*. 2018. Вип. 11. С. 61-65.
6. Юдіна Т., Тушканов І. Цифрова економіка крізь призму філософії господарства і політичної економії. *Філософія господарства*. 2017. №1. С. 193-201.
7. Апалькова В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*. 2015. № 4. С. 9-18.

8. Гриценко О. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та правознавців. *Економічна теорія та право*. 2018. № 2 (33). С. 77-90. DOI: <http://dx.doi.org/10.31359/2411-5584-2018-33-2-77>. 2
9. Гордон Р. Закінчено чи економічне зростання? Шість перешкод для інноваційного зростання (на прикладі США). *Питання економіки*. 2013. № 4. С. 49-67.
10. Васильців Т. Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери України. *Економічний дискурс*. 2017. Вип. 4. С. 128-136.
11. Поліванов В. Економічна сутність та генезис світового електронного бізнесу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. № 134. С. 111-129.
12. Олейникова Ю. Виклики і моделі розвитку бізнесу в умовах прогресії цифрової економіки. *Питання інноваційної економіки*. Том 9 (№ 4). 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/338235093_Vyzovy_i_modeli_razvitiya_biznesa_v_usloviiah_progressii_cifrovoj_ekonomiki
13. Міжнародна організація OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development). URL: <https://www.oecd.org/>
14. Національна стратегія Індустрія 4.0 URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/results-of-year-1-of-industry-4-0-national-strategy/>
15. Гусєва О. Легомінова С. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 33-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2018_1_7.
16. Гудзь О. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2(24). С. 4-12.
17. Global Center for Digital Business Transformation. URL: <https://www.imd.org/dbt/digital-business-transformation>.
18. Хаустов В. Цифрова економіка: як тобі служиться? URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/cifrova-ekonomika-yak-tobi-sluzhitsya-326706.html>.
19. Звіт Dell Technologies: Dell Technologies Digital Transformation Index (DT Index) URL: <https://www.delltechnologies.com/asset/es-mx/solutions/business-solutions/briefs-summaries/dt-index-2020-executive-summary.pdf>.
20. McKinsey (2020). Аналітичний звіт. URL : <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-analytics>.
21. [Global Innovation Index 2020. Rankings](https://www.globalinnovationindex.org/gii-2020-report#) URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2020-report#>.
22. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0fac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnos ti&isSpecial=true>.
23. Which Economies Showed the Most Digital Progress in 2020? Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/2020/12/which-economies-showed-the-most-digital-progress-in-2020>.

24. Яворський П., Таран С., Шепотило О., Гаманюк О. (2020) Дослідження «Інтеграція України у єдиний цифровий ринок ЄС: потенційні економічні переваги». ГО «Український центр європейської політики». URL : https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/dig_ukraine_eu_15.12.2020_WEB_3.pdf.
25. World Digital Competitiveness Ranking. URL: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness>.
26. Global Competitiveness Report. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.
27. Боднар О. Цифровізація та конкурентоспроможність бізнесу – ключові драйвери розвитку української економіки. *Бізнес*. URL: <https://business.ua/litsa/item/2452-tsifrovizatsiyata-konkurentospromozhnist-biznesu-klyuchovi-drajverirozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki>
28. Пищуліна О. Дві сторони цифрових технологій: «цифрова диктатура» або збереження стійкості. Київ, 2019. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti>
29. Чмерук Г., Краліч В., Бурлакова І. Деякі аспекти цифрової трансформації підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 97-101
30. Загородній А., Вознюк Г. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1079 с
31. Козак Л., Багровецька І. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2008. №13. С.97-101.
32. Чібісова І., Івашина Є. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf
33. Лаврова Ю. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. Економічний аналіз. 2011. № 9, Ч 2. С. 274-277. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/lavrova.PDF.
34. Бланк І. Управління фінансовою безпекою підприємства : підручник. Київ : Ника-Центр, Эльга, 2006. 776 с
35. Пономаренко О. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств. *Економіка розвитку*. 2010. №1 (53) С. 77–80.
36. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с
37. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65-67.
38. Куцик В., Бартиш А. Фінансова безпека підприємства самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.4 С. 250-255.
39. Литвиненко О., Новосядлий Є. Система управління фінансовою безпекою фірми. URL: <http://sife.ru/ru/index880d.html>

40. Круш З., Татаринська А. Принципи комерційного розрахунку як основа формування фінансової безпеки підприємств. *Фінансовий вісник*. Воронеж : ВГАУ, 2010. № 21.
41. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65-67.
42. Шиназі Г.Дж. Збереження фінансової стійкості. *Питання економіки (МВФ)*. 2005. №36. С. 23-27.
43. Мишина С., Мишин А. Система експресс-мониторинга фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1(163). С. 162-172
44. Руцишин Н., Ніконенко У., Костак З. Formation of financial security of the enterprise based on strategic planning. *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 3 Number 4. Riga: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2017. P.231-237. (Наукометрична база Web of Science).
45. Орлик О. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 2. С. 222-232
46. Бондарчук Н., Гуменчук М. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11: URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5409>
47. Сорокіна О. Зміст дефініції « фінансова безпека». *Торгівля і ринок України*. 2009. Вип. 28. Т.3. С. 270-274.
48. Барановський О. Фінансова безпека держави. *Фінанси України*. 1996. № 11. С. 19-34.
49. Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Економіка. 2011. № 124/125. С. 73-76.
50. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. 295 с.
51. Ареф'єва О., Кузенко Т. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1. С. 98-103.
52. Мунтіян В. Економічна безпека України: підручник. Київ : КВІЦ, 1999. 464 с.
53. Реверчук Н. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с
54. Кириченко О., Кім Ю. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства. *Економіка та держава*. 2009. № 1. С. 15-18
55. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. Мельника. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 648 с.
56. Кракос Ю., Разгон Р. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1(1). С. 86-97.

57. Папехин Р. Індикатори фінансової безпеки підприємств. Волгоград: Волгоградське наукове вид-во, 2007. 16 с.
58. Гукова А., Анікіна І. Роль фінансової безпеки підприємства в системі його економічної безпеки. *Освіта і суспільство* 2006. №3. С. 98-102
59. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення. монографія / за ред. Т. Васильціва. Львів : Ліга-Прес, 2012. 386 с.
60. Вівчар О. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів. *Галицький економічний вісник*. 2015. №2 (49). С. 144-150.
61. Мойсеєнко І., Марченко О. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навчальний посібник. Львів, 2011. 380 с.
62. Трухан О. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 1. Т. 2. С. 29-35
63. Іващенко О., Четверіков П. Система фінансово-економічної безпеки підприємства. URL: <http://www.sword.com.index/2012>.
64. Савицька О., Салабай В. Особливості діджиталізації бізнесу компанії в умовах розвитку Індустрії 4.0 в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.